

SĂMĂNĂTORUL

REVISTĂ LITERARĂ SĂPTĂMÎNALĂ

Redacția și Administrația
BUCUREȘTI
Strada Regală, 6

SUPT DIRECȚIA UNUI COMITET

ABONAMENTUL
10 Lei pe an

DOBROGEA DE ASTĂZI.

• Prefectul județului Constanța, d. Scarlat C. Virnav, tipărește, într'un mare și bogat volum de 219 pagini în folio, expunerea asupra «situației generale a județului său în anul 1904.»

D. Virnav e inginer și a condus mai multă vreme Școala de Poduri și Șosele din București. Socotelile și tablourile statistice îl interesează mai mult decât pe cetitorul obișnuit și ele ocupă cea mai mare parte din carte, formînd un element de informație de cel mai mare preț. Cu atîta mai mult, cu cît ele dau la lumină pentru întăia oară rezultatele noiei cercetări și conscripții făcute în 1902 și care va schimba în unele puncte părerile de până acum cu privire la județul Constanța.

În expunerea d-lui Virnav se arată, în același timp, lucrările făcute și se anunță programul celor ce se aű în vedere pe acest teren unde munca, atît de mult cerută, poate aduce foloase așă de mari.

A fost un timp cînd nu găsiam destule cuyinte pentru a ne plînge de acea pacoste căzută asupra capetelor noastre nevinovate care ar fi fost Dobrogea: pămînt de bălți, de stuhuri, de pustiu, prin care la căldura strașnică șerpele își încălzește inelele verzi; pămînt de locuitori sălbateci, neimpăcați cu stăpînirea noastră: spioni ruși, Bulgari iredentiști, Tatarî mai răi decât dobitoacele, Turci îndărătnici cari n'aű alt gînd decât să agonisească plata pentru corabia ce-i va duce în pămînturile pe care le stăpînește încă Padișahul. Ce se putea face acolo, pe un astfel de sol, cu astfel de oameni și între astfel de vecini: sus, Muscalul și jos mezinul lui, Bulgarul? Numai două feluri de oameni erau ispitiți să meargă în acest Ținut de nenorocire, două foarte interesante categorii sociale din România de la sfîrșitul veacului al XIX-lea. Întăiu — înșirîndu-i după rang — membrul din «elita» politică și socială, care știa că se pot căpăta

acolo pe prețuri de nimic moșii destul de întinse și locuri pentru clădit vile în vederea Mării: cîți nu și-au îndeplinit acest scop și se găesc astăzi foarte bine! Apoi funcționarii cari găsiau leafa singură prea mică pentru innaltele lor nevoi culturale de oameni cu vicii civilizate, precum și acei funcționari cari erau luați pe fugă din toate părțile, pentru nepricepere sau purtări rele, și cari căutaă un colț de umbră unde să-și poată adăposti neajunsurile și păcatele: ce recomandatie au fost aceste tipuri netrebnice sau corupte pentru noua stăpînire românească, înțelege orișicine.

Desprețul pentru Dobrogea venia dintr'un îndoit motiv: Pe de o parte, era durerea pentru pierderea Basarabiei, care nu era răscumpărată prin cedarea către noi a unui pămînt aproape cu totul străin. Era apoi desăvirșita necunoștință a împrejurărilor dobrogene. Înainte de 1877 n'avusem nici-un gînd asupra acestei coaste a Mării Negre, care trebuia să ne ispitească totuși așa de mult, — știam despre sangeacatele de Tulcea și Chiustenge cît știm și astăzi despre Ținutul Nicopolei sau al Rusciucului. După 1877, au apărut — mulțămită numărului celui mic și lenii celei mari a scriitorilor noștri și, nu măi puțin, apatiei asiatice a publicului — numai foarte puține cărți despre Dobrogea: și acele aveau un caracter cu totul special, și, precum nu erau complete, așa ele nu vorbeau decît unor cetitori foarte rari, cînd s'ar fi convenit ca toți să știe ce am cîștigat.

Pe acest timp însă, cînd noi nu prețuim cucerirea noastră, alții rivniau la dînsa. Bulgarii au introdus de la început în cărțile lor de școală obiceiul, pe care l-au păstrat și până astăzi, de a trece Dobrogea deosebit de România, ca o țară «locuită de Bulgari» și dezlipită de Bulgaria pe nedrept, prin tratatul de la Berlin, care încheie războiul «ruso-turc». Nici despre aceste poftes, noi nu știam nimic.

Bulgarii dobrogeni, măi mulți în părțile Tulcei, fiind acolo în legătură cu coloniile bulgărești din sudul Basarabiei, cumpărara și ei, cu lăcomie, din foastele pămînturi ale Statului turcesc, pe care acum noul Stat românesc le vindea pe-un cap, cu prețul cu care un risipitor împrăștie o moștenire. Ei se făcură astfel proprietari pe moșioare pe care le lucrau bine și cu folos. Cei din orașe văzură crescînd negoțul, măcar în unele centre. Și unii și alții constatară cu plăcere că li se îngăduie să-și vorbească limba — așa de mult, incit nu li s'a cerut să învețe și pe a noastră, pe care și astăzi n'o știu vorbi 4.000 de locuitori ai județului Constanța —, că li se lasă libere școlile. Decî, pe cînd Turcii, pe cari nu era nimeni ca să-i lumineze, zburătăciau în lume, Bulgarii rămaseră. Și tot așa făcură Nemții

din colonii, Grecii din porturi, cărora noua dominație li vestia numai bine.

Încă de mult Dobrogea, ca și Bărăganul, ca și șesul Brăilei, era un pământ clasic pentru pășunarea oilor Mocanului din Ardeal. Mocanul înstărit se face însă plugar, ceia ce e idealul oricărei țeran român. Unde se găsisse atîta pământ pentru Bulgar se găsi și pentru Mocanul nostru. Și se găsi și pentru țeranul muntean sau moldovean, pe care sărăcia-l gonja de dincoace, din «țară».

Starea cea nouă a coloniei, locuința de mici proprietari de toate neamurile, era astfel fixată. Și mica proprietate, bine asigurată, așezată în apropierea Mării și a Dunării, își aduse roadele obișnuite. Pământul se dovedi fericit, ridicînd holde frumoase. Pe dealuri se culegeau struguri și în adîncimile lor se scotocia pentru piatră.

Față de marele avînt economic al locuitorilor, Administrația rămînea însă neconținut în urmă.

O singură dată ea se gîndi să *naționalizeze*, și pentru aceasta întrebuiță calea răpede și violentă, ale cărei foloase se văd la Unguri. Pe cînd trebuia cîștigarea locuitorilor prin binefaceri și impunerea culturii noastre prin vîdita ei superioritate.

La acest program s'a venit tîrziu. Din el s'a aplicat numai partea întăiu.

Pe cînd profesorii și oamenii de carte din Dobrogea nu se pricep și n'aŭ tragerea de inimă ce trebuie pentru a răspîndi cultura românească, pe care ei înșiși n'o cunosc, în cea mai mare parte, decît neîntreg și superficial — fac o excepție hotărîtă pentru d. Moșil, directorul din Tulcea —, cei doi prefecți de acum își înțeleg misiunea și se străduiesc a o îndeplini.

D. Virnav a înmulțit școlile și bisericile, a crescut cu mult rețeaua de șosele și e pe cale de a transforma orașul, care trebuie să fie vrednic de splendidul său port. Și statisticele publicate acum mărturisesc despre ceia ce s'a îndeplinit.

O stabilitate desăvîrșită ar garanta și mai mult aceste rezultate, și poate ar fi o măsură cuminte aceia care ar da în mîinile Regelui de-a dreptul atribuția de a numi pe prefecții dobrogeni, cari lucrează la înfrumusețarea unui Ținut ce întrece și astăzi ca bogăție și fericire a populației pe cele mai multe din vechea noastră Romănie.

DUMINECĂ.

De mult perdelele-s lăsate... E o răcoare 'mbălsămată
De florile de la fereastră... De-asupra gâstrelor, scatiul
Semințe sparge'n colivia boită roșu și albastru.
La capul patului, în rama de poleială înnegrită,
Cu-o sabie ca o spetează, stă «Sentinela României»
În fața ei, din întuneric, zîmbește Faust Margaretei;
Iar dintr'un colț, de vîrf plecată, oglinda cu lumina strîmbă
Își face parc'o reverență cînd te-a văzut întrînd pe ușă.

Puzderie de raze cade pe preșurile colorate;
Odaia s'a umplut de soare. O umbră crește din lumină,
Și, sprintenă, în prag răsare o fată cu obraji rumeni.

S'a dus la o cucoană, mama... Ea singur'a a rămas acasă,
Căci vrea să isprăvească astăzi pe «Majestatea sa Amorul».
O credeți leneșă? Se poate?... E vrednică și înțeleaptă!
Și multe lucruri din odaie de mîna dinșii sînt, drăguța!
Da' s'o auzi, așa, pe seară, cînd o începe ea să cînte...
Că se opresc la gard drumeții și nu măi vor să o pornească...
Dar ce, mă rog, de unde știu eu să vă înșir atîtea daruri?
E veselă și frumușică, de-ți vine s'o mînuieci, nu alta!
Și, frate, ziulica 'ntreagă tot umblă forfota prin casă:
Ici potrivește o perniță, măi drege colo o velință,
Iea peria de pe un scaun și o ușază pe fereastră...

Acolo și-a gîsît de lucru! Cu degete suflîri îndreaptă
Bobocii toți în spre lumină și rupe foile uscate,
Orî udă gâstrele cu cana, cîntînd încet o serenadă.
Și ce măi bucurie, Doamne, cînd sub păhar s'a prins altoiul!

Pe gînduri stă..., apoi vorbește scatiului din colicie...
Acum se uită prin perdele... Romanțul a căzut pe scîndurî...
Afundî capu 'ntreg în tufa de magheran de la fereastră
Și soarbe c'un suspîn mirosul amar al frunzelor mărunte.
Apoi ascultă... Nu e nimeni!.. O muscă singură se plînge,
Voind să scape din perdele... Afară stîns abia se-aude
Un cîntec dulce de vioară. — Ea măi oștează... Cu un zîmbet
Aruncă ochii în oglindă, își drege timplele lucioase,
Apoi deschide ușa.

Caldă, grădina îi surîde 'n soare
Și vișine lucesc în frunze ca niște picături de sînge.

*În umbră dorm mixandre 'nvoalte și mușetelul plin de floare.
Ea ochii și-î răpède 'n stradă. Cu mâna își umbrește fața.
Și-odată un fior o prinde, roșata-î dogorește-obrajii.
Se'neacă, inima îi bate nebună, o pufnește risul...
Și florile șoptesc: «Ce cată băiatul ăla pe la poartă?»*

G. VILSAN.

DOMNUL NIȚĂ.

Domnul Niță e foarte amărit: consoarta dumisale, cucoana Fifița, e o viespe cum nu se mai află în toată mahalaua Teilor, și-î face zile fripte, mai fripte ca renumiții mititei de la cârciuma din colț a lui Ghiță Berbecu: *La Alexandru Machedon*. Nu știe bietul domnul Niță cum să-și mai împace jumătatea. Ce zice astăzi? Hai să-î cumpere o prepeliță. Zis și făcut. Cumpără de la un păsărar o prepeliță și se înfățișează foarte vesel cu ea înaintea cucoanei Fifitei:

«Uite, Fifito dragă, ce mai lucru de pitpalac ți-a luat neica...»

Cucoana Fifița își puse minile în șolduri, făcu niște ochi cît niște prune și prinse a țivli:

«Firi-i-ai al dracului cu pitpalacul tău cu tot și mînca-l-ai fript să-l mîninci, cum imi mîninci tu mie zilele... Pitpalac imi trebuie mie? Duce-te-ai învîrtindu-te ca ciocîrlia opt și cu a brînzei nouă, cu pitpalacul tău cu tot...»

— Fifito dragă, să am pardon, să-mi plesnească ochii dacă n'am vrut să-ți fac plăcere...

— Auzi d-ta, plăcere? Piei dinaintea mea...

— Pe onoa...

— Piei!

— Să-mi ples...

— Taaaci, că m'apucă *nevricalele*, m'apucă *pandaliile*, mor... Fugi, piei, ghiujule, putregaiule, hodorogule... Așa mi-ai mîncat tinerețele... Aoleo, aoleo, de ce m'a mai făcut maica,

de ce? Ca să fiu numai de chin pe lumea asta? Aoleo, aoleo...»

Și cocoana Fifița începe a se boci în gura mare și a se trage de cap; iar domnul Niță se învîrte 'n toate părțile ca o curcă beată.

«Da ce ai, Fifițo neică? Vino-ți în fire, domnule...»

Amurgul cucerea mahalaua sărăcă. Pe la porțițe, pe lăviți, cumetrele stăteau la sfat. La porțița unei căsuțe albe, îngropate în valurile de verdeață ale unei grădiniți, sta visătoare o fată c'o floare roșie în păr, și salcîmul uriaș de la poartă, încărcat de floare, îmbălsămează toată mahalaua. Într'un cerdac suspina tainic o armonică un cîntec de dragoste și fata ofta tainic cu ochii în gol.

Ceasornicul unei fabrici de la marginea mahalalei se luminează puternic, și în cenușa asfințitului părea ca arde luna, ținută pe zidul uriaș.

Domnu Niță ridică din umere plin de năduf, ofta disperat luîndu-și cușca cu prepelița, și ieși în țipetele ascuțite ale cocoanei Fifița.

Supt umbrarul cîrciumei: *La Alexandru Machedon* ardea un felinar mare într'o roată roșietecă de lumină. Domnul Niță intră supt umbrar, puse cușca într'un cuiu și se așeză pe scaun în roata de lumină, strigînd:

«Să vie, neică, o juma' de pelin de Port-Artur! Ufff, don'le Ghiță, nu vād înaintea ochilor de necaz, îmi vine să-mi iaū lumea 'n cap, pă onoarea mea de familist... Iar mi-o făcu dumneaei *nasulie*...»

Un băiat aduse pelinul: Domnul Niță bea și oftează din baierele inimei în lumina roșietecă a felinarului. Armonica suspină tainic în pacea asfințitului. Departe, un ariston prinde a cînta un vals vechiu, și din cînd în cînd își contenește cîntecul ca să ofteze cu durere, ca stăpînit de aduceri-aminte, pe cînd luna se ridică ca o foaie de aur de-asupra salcîmului înflorit. Și domnul Niță începu a vorbi, înduișat grozav:

«Așa, neică Ghiță, iar mi-o făcu dumneaei *nasulie*... Înc'o

juma', nene... Așa-s eu la necaz, al dracului, bea' de sting, nenisorule...»

*

A doua-zi, Duminecă, domnul Niță plecă la Moși cu consoarta, domnul Niță cu *cotletele* pieptănate și ras cu perdaf; cu pălăria pe o sprinceană și cu țigara între dinți; cu pantalonii cu creți, cu ilic cu găitane și cu ghetete cu scirți, cu călcăiele de-o șchioapă, — călca fudul cu cucoana Fifița la braț; și dumneaei, așa cum era îmbrăcată de năstrușnic, cu roș, galben și albastru, — părea de departe un papagal uriaș.

Tîrgul Moșilor vuia surd în lumina albă a primăverei. În norii luminoși de praf lumea pestriță fierbea pretutindeni. Deasupra coșercilor de flori ale pălăriilor de toate neamurile fluturau mii de steaguri, pluteau mii de baloane colorate și'n noul acela uriaș de pulbere plutia vuetul asurzitor al mulțimii, larma fanfarelor și-a tarafurilor, țipetele răgușite ale cornurilor de carton; iar strigătele disperate se încrucișau în toate părțile.

«Aci e distracția americană cu barca pe uscat, domnilor! Poftiți, poftiți, poftiți: dresarea leilor, panterelor și tigrilor începe, domnilor... Ceva extra și ne mai văzut în toată Europa... Minunea minunelor! Acesta a fost ultimul signal și definitiv, domnilor!»

Pe domnul Niță și pe cocoana Fifița îi luaseră valurile spre *Grădina lui Eliad*. Coana Fifița se zbătea ca în gură de șarpe, sudoarea îi spăla pudra de pe obraji și dumneaei îl descînta pe domnul Niță în gura mare:

«Firi-i-ai al dracului... Care vra să zică, *musu*, îți bați joc de mine... Ce crezi că jucăm păpușele, musu?... Te faci că n'auzi, ai? Aoleo! m'ai călcătură pă bătătura... Bătătura mea... Bătătura mea...

— Pentru Dumnezeu, fii mai cu rezon, Fifițo dragă, nu striga așa, că-ți rușine de lume!.. o ruga bietul domnul Niță de toți Dumnezeii.

— Firi-i-ai al dracului cu rezonul tău cu tot...
 — Pentru numele lui Dumnezeu, fii mai cu re...
 — Taaaci, tac! că m'apucă iară nevricalele, pandaliile...
 Tu mi-ai mîncatără tinerețele... Ghiujule, putregaiule, hodo-
 rogule...»

Cu chiu cu vai ajunseră la *Grădina lui Eliad*. Prin bă-
 rătcile ticsite de lume jucau femeii văpsite și îmbrăcate tur-
 cește, înmlădindu-se leneșe și dînd ochii peste cap.

Lumea fierbea năucă în lumina orbitoare a zilei. Tarafu-
 rile cîntău; țigăncile țipaū de le ieșiau ochii din cap și se
 umflău în pene de nu mai încăpeau în barătcă, se înălțau în
 virful picioarelor și întindeau gîturile de berze, de par'că
 erau de gumă, și erau gata-gata se le iasă capetele prin pîn-
 zele acoperemintelor. Domnul Niță răzbătu cu mare greutate
 cu consoarta sa prin furnicarul pestriț, la *Izvorul ideilor și*
uitarea necazurilor.

În fumul de mititei și patricieni, un țigănuș, pierdut într'o
 redengotă lungă pînă n călcie, ciria cit îl ținea pliscul, țî-
 nîndu-și hangul dintr'o diblă spartă.

«Ha-ha, ce mai hala-bala, domnule Niță? auzi domnul Niță
 la spate un glas, și, întorcîndu-se, strigă vesel:

«A tu erai, Naie? Uite, am venitără și noi pe la Moși, dra-
 goste... Îți *recomandarisc* pă consoarta mea Fifița; domnul
 Nae, al mai prima amic al meu...»

Cucoana Fifița moțai din cap și-și supse buzele vopsite.
 Domnul Naie îi sărută mina. Apoi se așezară tustrei la o masă,
 și domnul Niță ridică glasul și porunci:

«Băietăș, trei fleiculite în sînge, și să vie trei țuiculite.
 — Vineee!»

Țigănașul cînta în larma grea:

«Cine bate noaptea la fereastra mea?

Eū sunt, dragă Marioară, nu te speria...»

Țuicile veniră; pe urmă vinul și fleicile, și, după ce le dă-
 dură gata, alt rînd de țuici, alt vin și alte fleici.

Cucoana Fifița începu a da ochii peste cap; iar domnul Naie prinse a-și răsuci galeș mustața neagră dată cu unt de migdală, pe cînd domnul Niță înfierbîntat striga din baierele inimei:

«Înc'un rînd de fleculițe să vie, nenîșorule... Înc'un rînd de țuiculițe și — încă o ocă de vin...

— Vineee...

— Bravo țuiculiță, domnule... Vivat, *monșerică*... Să trăiești și matale, Fifițo dragă...»

Gura vopsită a Fifiței zîmbia cu bunătate mare, întinzîndu-se pînă la urechi.

«Mersi, Niță dragă; asemenea și matale..»

Iar ochii cătau galeș, pe furiș, în ochii lui Naie.

Amurgul cuceri tirgul Moșilor plin de lărmă și fierbere. Felinarele colorate se aprindeau, clipind vioaie în cenușa înserării.

Domnul Niță, cu Domnul Naie și cu cucoana Fifița, după ce-și cumpărara trei felinare de hîrtie roșie și le aprinseră, o luară legănîndu-se spre casă. Cucoana Fifița cu pălăria pe-o ureche și cu ochii grozav de galeși vorbia foarte dulceag cu domnul Niță, și dumnealui era în culmea fericirii și striga cît îl lua gura, ridicînd felinarul în sus și cumpănîndu-se: «Ura! monșerică! Cine bate noaptea la fereastra mea? Ura, monșerică... Tu, Naie, ești un băiat de aur... Stai să te sărut... Cine bate noaptea la fereastra mea?...»

Domnul Niță se legăna; mulțimea cu miile sale de felinare aprinse se legăna în toate părțile ca bătută de un vînt mare. Focuri bengale izbucniau pretutîndî, vîrsînd pete colorate peste furnicarul nesfîrșit. Tramvaiele încărcate de lume abia răzbăteau pe străzile ticsite și cetățenii cu nasurile înflăcărate, matroanele cu pălăriile pe-o ureche și copiii urlau din cornurile de carton ca niște desperați, de parcă treceau niște menajerii, și larma grea se înălța pîn' la cerul albastru, în seara limpede de primăvară.

De cînd cu întilnirea de la Moși, pe Domnul Naie, cînd îl cauți, e la domnul Niță, care strigă foarte fericit supt umbrarul de *la Alexandru Machedon*:

«Dom'le, prieten ca Naie mai rar.. Pă onoarea mea dă familist...»

Cucoana Fifița îi vorbește ca acum douăzeci de ani și, cînd vine acasă, îi sare în gît.

«Bine-ai venit, bibicule... Uite, dragă, și domnu' Nae e la noi... Aoleo, da'-i fi flămînd matale. bibicule... da' ce-ai stat așa de mult, dragă?...»

Și vorbește răpede-răpede, și domnul Niță, amețit de-atita dragoste, e în al nouălea cer; dar și acuma, ca și înainte, cînd îl cauți, e *La Alexandru Machedon*.

«Așa-s eă, nenișorule, cînd sînt fericit, beaă de sting...»

Asfințitul își cerne pacea și răcoarea peste mahalaua Teilor. Cumetrele staă la sfat pe lavițe la portiți, și supt salcîmul cel uriaș, care îmbălsămează toată mahalaua, visează fata cu mușcată roșie în păr, și armonica suspină tainic ca în toate serile același cîntec duios de dragoste, și ceasul de la fabrică se luminează și arde ca o lună plină țintuită pe zidul turnului.

Domnul Niță stă supt umbrarul de *La Alexandru Machedon*, la o masă, în roata de lumină a felinarului:

«Înc'o juma' dă pelin de Port-Artur, nenișorule... Așa-s eă al dracului, cînd tericit sînt beaă de sting... Și acum, pot ca să zic așa, să declar pă onoarea mea de familist că sînt fericit, dom'le! Dumneaei vorbește cu mine taman ca acum douăzeci de ani, cînd, pardon, m'am însurat...»

Întunerecul crește împrejur. Armonica își suspină romanța bătrîna, și aristonul valsul, oprindu-se și oftînd ca stăpînit de aducerî-aminte.

«Înc'o juma' de pelin. Așa sînt eă, al dracului, cînd sînt fericit, beaă de sting... Și, pot ca să zic așa, sînt în culmea fericirii... Dumneaei e o persoană cu rezon cum nu se mai află, și bună, și bună, s'o pui la rană, dom'le...»

— Păi nu știu eu, nene Niță, mie-mi spu! Cucoana Fifița e o persoană cu rezon cum nu se mai află...

— Dom'le Ghiță, pă onoarea mea de familist, pot ca să zic așa, dumneaei e o persoană...

— Da' nu știu eu, nene Niță, mie-mi spu! Cucoana Fifița e o persoană cu rezon, cum nu se mai află...»

Armonica și cu aristonul suspină în umbrele amurgului. Fata cu mușcata roșie în păr oftează tainic; iar luna se înalță ca o foaie de aur peste salcîmul uriaș.

N. N. BELDICEANU.

LUÎ ȘTEFAN-VODĂ.

Ni-i gîndul și inima plină
De vremile 'n care-ai slăvit
Cu faima izbîndelor tale,
Pe veacuri, poporu-ți iubit:
De-atunci te chemăm, ca 'ntr'o vrajă,
În doina cumplitului dor,
În cînturi de leagăn, în psalme,
Al crucii ne'nvins luptător.

Și dacă vre-odată slăbește
Lumina'ntr'al Putnei altar,
Se'nnalță, din culmile-albastre,
Un vultur măreț, solitar,
Și vine, ca 'n vifor de lupte,
S'alunge tot cugetul rău:
O cruce plintată 'n văzduhuri
De-asupra mormîntului tău.

G. TUTOVEANU.

CÎNTEC

Mi-ai ciripit o întrebare,
Iubita mea, adese ori:
De ce de roșii asfințituri
Mi-s pline lungile scrisori....

Făcutu-mi-a o rană 'n suflet
Eterna nepăsare a ta...
Și ea îmi picură pe gînduri
Atita sînge, draga mea...

N. N. B.

CRONICĂ

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Volumul d-lui Vasile E. Moldovan, *Raze de lună* (Orăștia 1904), cuprinde o materie literară de trei feluri: amintiri, schițe după realitate, nuvelete romantice și bucăți umoristice. Fiecare din aceste categorii are altă valoare: amintirile sînt scrise cu o înduioșare sinceră și pot înduioșa pe cetitor, schițele au valoarea că fixează tipuri și împrejurări care se vor schimba sau vor dispărea cu totul (așa țeranul ce a luptat în 1848 cu Ungurii sau «grăsunii» intelectualii romîni împodobiți cu titlul de «doctor», cari-și pierd vremea cu idioate jocuri de cărți și cu libațiuni ce degradează, fără să se intereseze de mai nimic alta); nuveletele romantice sînt foarte stîngace și zugrăvite în colorii strigătoare și false, iar bucățile umoristice, vădit înfriurite de noua literatură ungurească, nu numai că nu fac să ridă, dar sînt antipatice (scriitorul face satanism și se infățișează în veștmîntul, așa de iesten astăzi, al «Übermensch»-ului, al «supra-omului» blasat și dezgustat de toate). În general, ar trebui părăsit stilul abrupt, dialogele lungi și pline de subînțelegeri, și limba ar putea fi mai bună. Altfel, d. Moldovan, colaborator la «Familia», la «Lucefărul», autor a două romane, se arată un om harnic, cu intenții bune și cu ușurință de formă, așa încît e în stare să aducă adevărate foloase literaturii noastre.

Profesorul german Th. Gartner, care s'a ocupat cu limba Romînilor (Rumerilor) din Istria, dă în «Culegerea de scurte manuale ale limbilor și literaturilor romanice» (*Sammlung kurzer Lehrbücher der romanischen Sprachen und Litteraturen*, III) o «Înfățișare a limbii românești» (*Darstellung der rumänischen Sprache*), apărută la Halle a. d. S. în acest an. Bucățile de cetire care se adaugă sînt cam ciudat alese. În partea științifică, d. Gartner aduce un serviciu istoricilor, citînd încă o veche pomenire, din secolul al XIII-lea, a *Vlachilor*, adică Romînilor («Flächen»; după Zingerle, în «Analele Academiei din Viena» pe 1865).

*

D. S. Sever Secula tipărește, supt titlul: «Un Memoriu al lui Moise Nicoară» (Arad, 1904), citeva scrieri ale acestui Bănățean luminat, patriot și îndirjit în lupta pe care a dus-o pentru afirmarea prin cultură și printr'o ierarhie episcopală deosebită a Romînilor din Ținutul său. Nicoară sau Nicorescu trecuse în Muntenia la 1825, încredințat că multă vreme încă idealul său nu va putea fi atins. De aici adresează scrisorile ce se dau la lumină acum: sfaturi simple de părinte și de om de bine, care au o însemnătate literară și politică abia apreciabilă. La Academie se păstrează scrisorile pe care le-a primit dascălul Moise, și acestea au o însemnătate cu mult mai mare.

*

«Istoria Romînilor macedonenî» a d-lui Ion Arginteanu influențează bine pe acel ce o deschide: literă frumoasă, hîrtie bună, împărțire sistematică, stil ușor, multe, foarte multe citații și o scrisoare a d-lui D. Onciul, dată autorului, înaintea ca lucrarea să fi fost scrisă, pentru a-i lăuda scopul. Cînd mai mult, vezi că d. Arginteanu a îngrămădit cele mai multe din citațiile sale fără folos, că unele din ele sînt de a doua mînă, că autorul nu cunoaște bibliografia mai nouă a subiectului, cele din urmă cărți ale lui Weigand, Jireček și modestele mele lucrări. Multor personaje li s'e atribuie caracterul românesc fără nici-o dovadă. Mușatii n'au fost o dinastie nicăiri, Hurmuzaki vine de la *hurmuz*, mărgăritar, iar nu de la *frumos*. Era de sigur cu totul nefolositor a se vorbi, în forma cea mai savantă, pe 200 de pagini, despre Macedonenii vechi, despre Traci, despre Daci, despre Traian, despre toate amănunțele luptelor date împotriva Bizanțului de dinastia «vlahă» — Ioniță și urmașii săi —, al căror Stat a căpătat foarte răpede înfățișarea bulgară. Viața Macedonenilor în evul mediu e foarte neîndestulător expusă, și ipotezele cele mai îndrăznețe se dau ca adevăruri definitive cîștigate pentru știință. Mai mult decît această carte groasă, cu pretenții de mare erudiție, ar fi folosit o descriere a stării de astăzi în «Macedonia» aromînească și o lămurire a ei prin cîteva considerații isto-

rice, și mai ales culturale. D. Arginteanu era, de sigur, în stare s'o facă foarte bine, și poate o va și face.

*

Acelea dintre familiile boierești romine, care nu dau la lumină. actele ce posedă, în original sau în copie, își publică tabloul genealogic: în 1902 a apărut acela al familiei Olănescu, acum avem și pe al familiei Manu. El se razimă și pe documente inedite, care, din nenorocire, nu sînt încă la îndemîna publicului.

*

«Albina», VII, n-le 44-5, cuprinde cuvîntarea, de un puternic avînt și de o frumuseță de limbă deosebită, pe care, cu seninătatea ce se cuvenia, a ținut-o, la comemorația din Iași a lui Ștefan-cel-Mare, bătrînul profesor Petru Rășcanu, ca delegat al Universității de acolo.

*

Din îndemnul Prefecturii de Constanța, cunoscutul nuvelist Ioan Adam a scris cronică poetică a călătoriei pe Dunăre a familiei regale. E o elegantă broșurică de 29 de pagini, care fără îndoială că va da istoricilor din viitor un mai bun material decît acela, foarte ordinar și cu totul lipsit de culoare, pe care-l păstrează colecțiile ziarelor.

Din nenorocire, d. Adam își menține obiceiul de a forța înțelesul cuvintelor, de a le împărechia într'un chip cu totul neașteptat și neadmisibil, de a le amesteca, în sfîrșit, tu creațiuni proprii, care nu se vor răspîndi, de sigur. Ce rost are, în adevăr așa ceva ca: «Dunărea își înmagurase argintul de la orizont?» Entusiasmul autorului ar fi fost apoi mai comunicativ dacă era și oarecare măsură într'însul, căci sentimentele adevărate, singurele care mișcă, sînt totdeauna sentimente discrete. Nu mă pot împăca nici într'un chip cu descrieri ca următoarea, în care s'ar oglindi nerăbdarea unei mari mulțimi ce așteaptă pe Suveran: «Văzduhul clocotia... Pămîntul da să se clatine de mulțimea înfierbîntată... Era o detunare ce strigăte și sbucniri entuziaste».

Cînd nu e această incandescentă de stil silit, găsim cuvinte banale, care șed rău cînd e vorba de Regele. Regele nu se descrie sau se caută cuvinte care să se potrivească cu ceia ce el este și înfățișează. Dar așa, cum vine, cînd d. Adam ni spune că Maiestatea Sa «sta ca turnat în bronz, mîndru și resemnat [cum, resemnat?], cu mina stîngă trecută la spate, iar dreapta prinsă cu degetul arătător în inchietaura tunicei», sau cînd se zice, mai încolo, Regelui: «Făt-Frumos mîntuitor», «fecior de oaste ajuns la «glorie și ani», sau, în sfîrșit, cînd, repetîndu-se amănuntul privitor la degetul prins în tunică, se spune că suveranul era «bătrîn și

demn» și «se uita în urmă din mijlocul familiei»? Regina apare într'un loc «încărunțită și dulce», ea «flutură batista și ride îmbujorată». Nu mai rămîne decît să citez caracterizarea principesei Maria ca: «mamă frumoasă și bună, cu cele două vlăstare ale Ei, care vor fi triumful nostru de mine: cu mișcări mlădioase, înaltă și bălaie, pare o creangă suptire de crin, ce dă să se îndoie de parfum și gingășie», și presintarea principelui Ferdinand în aceste cuvinte: «surizător și cavalier, își inconjoară odoarele cu atențiune și dragoste».

La alt scriitor, astfel de greșeli ar putea fi luate în rîs fără cruțare; la d. Adam, ele întristează. Acest scriitor are, fără îndoială, talent și talentul i s'a recunoscut îndată, ceia ce nu se întîmplă cu toți scriitorii, și la noi mai puțin decît aiurea. Dar d. Adam e un cetitor zelos al celei mai nouă literaturi franceze și, înțelegînd-o rău, crede că-și iea de acolo modelul pentru mari planuri confuze și pentru exagerări de culoare, de putere, de noutate în stil care duc pe cineva cu siguranță la o manieră care ucide. Spun acestea cu deplina încredințare că vor fi sfaturi rău primite și neurmate, dar nu pot face altfel.

*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Ultimul Nr. din «Șezătoarea săteanului» e superior celor ce le-am primit până acum. Articolul de la început, despre menirea învățătorului, e foarte cuminte și ar fi de dorit numai ca mulți să se îndrepte după el: din parte-mi, am găsit prin țară și învățători de-aceia cari se căinau de misiunile frumoase ce li se dau de o bucată de vreme, privindu-le ca o sarcină prea grea, nu pentru trupul, nu pentru mîntea, nu pentru timpul, ci — pentru leafa lor. D. Ștefulescu tratează despre satul Iașii de acolo, din Gorj, al cărui nume zădărnicește toate teoriile grandomane care s'a făcut pentru a lămuri numele Iașilor celorlalți, capitala Moldovei. E slab articolul iscălit Giovanni, în care se zugrăvesc serbările de la 2 Iulie: îmi pare în adevăr rău, că autorul găsește că biata mea carte despre Ștefan-cel-Mare e «prea științifică» și «nu prea-î pe înțelesul poporului», iar căldura aceluiși Giovanni pentru broșura d-lui Sergiu Cujbă mă face să zîmbesc cînd știu — și o spun aici întăiași dată — că zisă broșura nu e altceva de cît o prescurtare, *nemărturisită*, a lucrării «prea științifice» de care m'am făcut vinovat față de atîția Giovanni. Se aduce un rău serviciu d-nei Laurenția Gribincea exagerînd valoarea cărțiclei sale bine intenționate; pe care ar fi fost de dorit poate să n'o scrie. Nu e adevărat nici aceia că la defilarea cortegiului istoric din București nu erau sțudenti de față, că n'ar fi fost «nici-o simțire, nici-o mișcare, nici-un ura»; tocmai din potrivă s'a întîmplat, precum, de altfel mai tot articolul trebuie luat pe dos, ca să corespundă adevărului. Scri-soarea rominească din «1523», pe care o dă d. St. Crușoveanu, a mai fost tipărită, și anume în colecția Hurmuzaki, volumul XI: folosul ce se adauge

prin această retipărire e numai acela că avem aici însemnatul act *în cirilice*. Deci și aici ca și în «Archiva societății științifice și literare» din Iași domnește necunoștința în ceia ce privește tipăriturile anterioare și vechiul obicei românesc de a lucra în bobote nu pare aproape să se părăsească. Dacă d. Crușoveanu știa de vol. XI din Hurmuzaki, putea să dateze și scrisoarea cum trebuie, adecă 1521, nu 1523.

* * *

Fără zgomot și la o parte de luare aminte a tuturor a apărut de câteva săptămîni o carte al cărei autor e un om de inimă. Cartea se cheamă «Rutenisarea Bucovinei și cauzele desnaționalisării poporului român, după date autentice (fragment din lucrarea nepublicată Romîni din Bucovina) de un Bucovinean»; (Minerva, 1903; 372 pp. în 8°). Ea tratează deci una din cele mai însemnate întrebări din viața de astăzi a poporului român: prin ce mijloace se poate păstra, întări, pregăti poate pentru recucerirea celor pierdute populația românească a Bucovinei. Se știe ce se întîmplă astăzi cu dînsa: cu știința și încurajarea unor anumiți factori, țerănimea trece la Ruteni, cari i se par mai buni la Dumnezeu, iar clasele culte se germanisează une ori și în limbă, în limba de societate, în limba de familie cu deosebire, și mai totdeauna în suflet. Autorul știe din propria lui încercare — fiind însuși un Bucovinean — aceste împrejurări și le denunță cu violență. Lucrarea n'are împărțirea metodică, bogata informație din cărți, stilul ales al «Bucovinei» d-lui G. Bogdan-Daică; în schimb, așa difusă cum este, ea are folosul mare că spune lucrurile cu o tărie cu care nu le prea spune scriitorul de profesie și, pe lîngă aceasta, cuprinde în sine un număr foarte bogat de știri culese din propria experiență. Și se pare une ori că ai înainte-ți una din acele cărți pentru dreptate care se scriau cu focul miniei aprige în alte timpuri.

* * *

Un număr de «cetățeni» ai Giurgiului au crezut că e pentru dînsii o sfințită datorie a merge la Rusciuc pentru a onora cu prezența lor serbarea națională bulgărească de acolo. Zis și făcut. Studentii, dascălimea, particularii s'au îmbarcat și au trecut riul, care desparte din nenorocire expansiunea noastră copilărească de receala calculată a unor vecini mai cumiști și mai practici. Culmea lipsei de tact și de cuviință națională au atins-o excursioniștii cînd, nemulțămîndu-se a ciuta, la debarcarea lor, «Strumi Marița», au pus la butonieră — cas unic în vizitele de la un popor la altul — colorile Bulgariei. Firește că după aceste isprăvi înfrățitorii de popoare nechemăți au rătăcit pe stradele Rusciucului până ce s'a găsit cine să li dea un loc la paradă, cine să li ție un discurs și cine să li dea ceva de mîncare, — căci excursiune în Bulgaria cu mîncare din România n'are rost. O *Tartarin* nemuritorule, nu ești din Tarascon ci de zică, din patrie!

N. IORGA.